

## A rejtőzködő otthon

Lassan két évtizede vagyok távol attól a kelet-bácskai kisvárostól, amely számomra az otthonot jelenti. Nem ott születtem, de életem nagyobbik részét éltem meg benne, és sokszor annyira hiányzik, mint fuldoklónak az életet jelentő levegő. A hiánya állandó. Bárhol járok, mindig találok valamit – utcát, teret, házat, néha ismerős embert –, bármit, ami kapcsán eszembe jut Magyarországra. Amikor először látni véltem valami ismerőset, azt gondoltam, csak az agy haszontalansága, a képzelet játéka az egész. Káprázat, de nagyon is valószínűnek látszó. Az álomhoz hasonló, de ez ébrenléti állapotban tör rá az emberre. A környezet ebből mit sem érzékel, legfeljebb azt, hogy itt egy ember, aki kissé bambán áll az utca forgatagában. El is hessegettem a gondolatot, ám egy alkalommal, talán séta közben feleségem egyszer csak megszólalt: Nézd, az ott nem olyan, mintha...?! Ekkor rájöttem, hogy vele is éppúgy játszik a képzelete, ahogy velem vagy bárki más-sal, aki idegenbe szakadt. Olyan is előfordult, hogy egy-egy ismerős épületet reméltem meglátni az ismeretlen utcából kifordulva. Azt gondoltam, hogy idővel majd minden megváltozik, elmaradnak ezek az érzéki csalódások, de nem így van. Az ember keresi a hajdan volt megszokottat, azt az ismerős bizonyosságot, amelyben otthon érezte magát.

Valahol azt olvastam, hogy a muzulmánok számára, bárhol legyenek is a nagyvilágban, a Korán jelenti a hazát.

Nekem az otthoni témájú irodalom lett nagybetűs Haza. Lélekben otthon lenni más ugyan, de azért az irodalom ideig-óráig kárpótolja az embert, addig mindenképpen, míg nem sikerül hazalátogatnia.

Könyvmoly vagyok, hacsak tehetem, antikváriumokban, könyvesboltokban időzöm. Bár a magyarországi könyvesboltok árai manapság inkább elrettentenek, semmint vonzanak. Szóval,

szívesen időzöm hangulatos használtkönyv-kereskedésekben, belefeledkezve a bent rejtőzködő csendbe, melyet a lapozó emberek neszezése tesz otthonossá. A megsárgult lapokat rejtő, kemény vagy puha kötésű, ilyen-olyan formátumú könyvek társaságában gyorsan repül az idő. Néha a kutatónap jó része antikváriumi bókla-szással telik el. Talán mondanom sem kell, hogy kincsekre ritkán lel az ember, hiszen sok a kincsvadász a pesti Múzeum körúton. A közeli egyetem-ek oktatói és hallgatói gyakori vendégek, ahogyan magam is az voltam jó negyven éve, majd pár évtized múltán ismét része lettem az alkalmi társaságnak.

Az utóbbi években azonban egy újabb és sokkal olcsóbb kínálatra bukkantam: könyvtárak kiselejtezett példányait lehet megvenni szinte fillérékért! Igaz, a szűk intézményi folyosókon, ablakpárkányokon, olykor üres szobákban, asztalokon és kartondobozokban sorakozó könyvek kínálata meg sem közelíti az antikváriumok látványát, hangulatát, de a közöttük keringő emberek lapozásának zaja éppolyan reménykeltő a keresgélő számára, mint amazé. Egy idő után elveszik a különbség, és a zajok otthonossága elfedi a környezet reménytelen sivárságát.

Az ilyen portyákról mindig könyvekkel teli szatyrokkal térek haza, bűnbánó tekintettel nézek a feleségemre, ő pedig néha megkérdi: hová teszed ezt a sokat? A kérdés jogosságát nem vitatva, legtöbbször vállat vonok, és a könyvespolcok elé, alá, fölé, oda, ahol még találok némi helyet, lerakom gyorsan az újabb szerzeményeket.

Napok, hetek telnek el, a kupacokat nem mozditom. Néha végigpásztázom a gerinceket, majd továbblépek. Elég a tudat, hogy megvannak, olvasni is fogom mindegyiket, hiszen azért vettem meg, de csak ha lesz rá időm. Az idővel azonban mindig bajban vagyok. Akárhogy osztom is, so-

hasem elég, feladataim miatt mindig időszükében vagyok.

Legutóbb csupa olyasmi került a szatyorba, ami számomra fontos ritkaság: Sinkó Ervin mozgalmi témájú *Tizennégy napja*, az *Optimisták* folytatása, regényes kordokumentum Sinkó szemüvegén át láttatva a múlt eseményeit. Műveit előszeretettel adták ki Jugoszláviában és Magyarországon egyaránt. Majtényi Mihály egyik regénye, az *Élő víz*, voltaképpen a Ferencsatorna krónikája. Igazi örömet Illés Sándor *Siratója* jelentette. Ez utóbbit vettem kézbe elsőnek a kupacból, és olvastam el szinte egy szuszra.

Az író volt szerencsém személyesen is megismerni, méghozzá a '90-es évek közepén, az Írótabor idején vendégeskedett a városban Püski Sándor társaságában.

A Temerinből elszármazott literátornak fentebb említett kötete 1977-ben jelent meg, és bizony kemény dolgokat írt meg benne. Megdöbbentő, szörnyű dolgokat 1944 tavaszáról és őszéről.

A regény szerkezete igen érdekes, írója és a szereplői is emlékeznek. Ki-ki a saját élete szempontjából fontos eseményekre. A cselekménysorok mozaikjaiból rajzolódik ki, áll össze a szülőfalu huszadik századi története. Az édesapja temetésére húsz év után hazalátogató író az emlékeiben élő falut rajzolja meg. A főutcai történeteit követve a többi között ezt olvashatjuk: „*Amott meg a Guszmannék volt üzlete, amikor nem volt pénzem, Béla mindig dugott a zsebembe egy doboz cigarettát hitelbe. Tőle kértem egyszer száz dinárt is kölcsön, hogy Bata-cipőt vegyek, mert hivatalos voltam a kanizsai írótalálkozóra. Oda pedig nem mehetek akárhogyan. Az új cipőben indultam útnak: életem sorsdöntő útja volt, Kerényi Imre, a zombori Új Hírek tulajdonosa, onnan vitt magával a szerkesztőségbe.*”

No, igen, megint Kanizsa! De melyik? Magyarkanizsa, Törökkanizsa? Napokon át azon törtem a fejem, hogy milyen írótalálkozót emlegethetett Illés Sándor. A magammal hozott magyarkanizsai irodalomból ugyan nem sikerült kiderítenem, de aztán Gerold László irodalmi lexikonában találtam egy rövid utalást: Gergely Boriska szervezett egy Helikon-találkozót Törökkanizsán 1937-ben. Könyveim mégsem hagytak cserben!

Az évek során sok-sok kanizsai kiadványt gyűjtöttem össze, nem egy közülük több példányban is megvan. Vásárláskor arra gondoltam, hogy majd egyszer valakinek ajándékba adom a duplumok egyikét-másikát. Álmomban sem gondoltam volna, hogy eljön az az idő, amikor önmagamot ajándékozom meg ezekkel a többletpéldányokkal! Volt egy időszak, amikor még nem adtam fel a gyors visszatérés szándékát, ezért a kanizsai lakás érintetlenül állt, és várt bennünket. Várni most is vár, de már a nyugdíjas éveinkre. Be kellett látnom, hogy a szándék lehetőség híján nem válhatott valósággá.

Mindezek okán a nélkülözhetetlen könyveket el kellett hoznom otthonunkból, mert szükségem van rájuk, hiszen a bennük lévő adatok, leírások segítenek otthon lenni az idegen környezetben. Így aztán magyarországi vándorlásaink során útitársaink lettek, és kísérték bennünket Gyuláról Túrkevére, majd onnan Aszódon át Kartalra.

Az állomáshelyek változtak, ám Magyarkanizsa maradt állandóság, sarokpont, a feltöltkezés örök lehetősége. Voltak évek, amikor kifejezetten sokszor jártunk odahaza, és olyanok is akadtak, amikor alig jutottunk el a Tisza parti városkába.

Az otthon töltött időt mindig igyekszem jól kihasználni. Néprajzusként nyitott szemmel járok, regisztrálok a változásokat, és gyűjtöm a népi kultúra emlékeit. Bárhová hívnak, mindig hazai, bácskai, bánági témát viszek a tudományos összejövetelekre.

Konferenciákon gyakran találkozom bácskai kollégákkal. Egy ilyen alkalomkor egyikük az előadásom témáját látva megkérdezte: Még mindig belőlünk élsz? Bólintottam. Azt kell mondanom, hogy lélekben is, kutatási témákban is. Ezt úgy szoktam mondani, hogy elmentem ugyan, de megmaradtam örök kanizsainak.

Mégis sokszor rám tör az érzés, amelyet honvágnak szokás nevezni. Furcsa dolog ez, hiszen nem a világ távoli szögletében élek, hanem abban a Kárpát-medencében, amely mindannyiunk közös otthona. Mindezek ellenére sem érzem magam otthon az anyaországban. A közeg akár kellemes is lehetne, hiszen kisebbségi sorból átkerültem a többségi társadalomba. A mindennapok az anyanyelvi kultúrában zajlanak. Nem kell attól tartanom, hogy valahol rám szólnak, mert

nem értik, amit mondok... Mindez nagyon jó, de mégsem az, ami az otthon melegét árasztja, nem Magyarkanizsa.

A minap a másoddiplomáját szerző fiam lepott meg. Arról a közösségről kellett esszé írnia – nagy divat mostanság az angolszász mintára beszüremkedett esszé az egyetemi oktatásban –, amelyet a magáénak érez. Azt gondoltam, hogy a Galga-parti kisváros valamely szubkultúrájáról fog szólni írása. Ám az évek óta aszódi muzeológus bizony Magyarkanizsáról írt, és a tényanyagot hozzá arról a könyvespolcra szedte le, amelyre én pakoltam fel az otthoni kiadványokat! Ez azért meglepő, mert ő középiskolába, egyetemre az anyaországban járt. Ottaniak a barátai, akikkel rendszeresen tartja a kapcsolatot, és mégsem érzi magáénak a környezetet, amelyben

él. Lehet, hogy a fiatal fát is éppolyan nehéz átültetni, akár az öregget? Nem tudom, azt hiszem, embere válogatja.

Nekem erről az áldatlan helyzetről Tompa Mihály sorai jutnak eszembe: „Néked két hazát adott végzeted; / Nekünk csak egy volt! – Az is elveszett!” Tompa a szabadságharc után írta *A gólyához* című versében e fájdalmas sorokat. El-eltűnöködöm néha, hogy a történelem hányszor, de hányszor ismétli önmagát, többnyire az ostoba, rövidlátó politikusok miatt, akikből sohasem fogy ki a világ.

A rejtőzködő haza, az otthon ott van a tudatomban, de kellene a könyvek, hogy megerősítést, felfrissítést nyerjenek belőlük az emlékek, melyek nélkül talán elveszíteném a talajt a lábam alól.



Petrás Mária műtermének részlete